

Žena sovjetskih konclogora

Na ovogodišnjoj se sovjetskoj izložbi u Parizu ističe veličanstveni paviljon, koji se svojom strukturom, svojim kipovima radnice sa srpom i radnika sa čekićem upravo narivava posjetnicima. Unutrašnjost se Sovjetskog paviljona sastoji od samih propagandističkih letaka i plakata sa nečuvanim brojkama i zanimljivim slikama boljševičke Rusije.

I dok eto u stranom svijetu bolješevizam nastoji da prikaže idealizovanu sliku bivstvovanja, dotle one rijetke knjige ljudi, koji su se na bilo koji način oslobodili crvenih granica prikazuju komunizam na stvaran, na — porazan način. Takova je i knjiga jedne ruske intelektualke,* koja je proboravila punih 8 godina u tamnicama Sovjeta i to u Sibiru. U svojoj vrlo zanimivoj knjizi »B a g n e r o u g e«¹ opisala je sve strahote svoga boravka i postupka crvenih.

KAKO SE U SSSR HAPĚI

Bila je uhapšena potpuno nenadano, 14. novembra 1923 u svom stanu. Dopustili su joj da uzme samo najnužnije stvari. Iste noći bilo je hapšenje katolika u masama, a tek puno kasnije saznala je, da je to bio odgovor sovjetske vlade na pismo sv. Oca Pape protiv komunizma. No u početku se nije o tome ništa govorilo. Tek nekoliko dana kasnije bilo je pre slušanje i to sa jednim jedinim pitanjem »kamo je sakrila listove, koje joj je pisao papa?« — Dokazivali su da sigurno znaju, da je bila tajna povjerenica Rima i da se privatno dopisivala sa sv. Ocem. Konačno su za sve katolike primjenili član 61. kaznenog sovjetskog zakona, a bio je popriliči ovako formuliran: »Aktivna pripadnost jednoj organizaciji,

* Imali smo prilike da se lično upoznamo s auktoricom ovog dokumentarnog svjedočanstva. Ona se nalazi za sad u Parizu, kamo je došla, pošto ju je rodbina iz emigracije za 3000 njč. maraka kupila iz sovjetskih koncentracionih logora. Sve navedene činjenice su lično doživljene.

Nap. Ured.

¹ Editions du Cerf., Paris.

kojoj je cilj da internacionalnoj buržoaziji pomogne u borbi protiv moći Sovjeta«. Na pitanje katolika — kakovoj su to organizaciji pripadali? — glasilo je odgovor: »Već i sama činjenica, da se Papa priznaje vrhovnim poglavarom Crkve dosta je da se dokaže sudioništvo sa stranom buržoazijom.«

Nakon ovoga slijedilo je putovanje iz Lenjingrada u Moskvu. Interesantno je bila sastavljena sama četa okrivljenih. Bila su to dva grkokatolička svećenika, četiri katolikinje i jedanaest uličnih djevojaka, koje su skupili u kojekakvim krčmama za policijske racije. Nemoguće je opisati razgovore tih uličnih djevojaka i oružane pratnje. Konačno se ipak sažalio zapovjednik čete nad katolikinjama i odveo ih u odio za muškarce. Put do Moskve trajao je tri dana, jer su vagoni kažnjenika bili prikapčani za teretne vlakove. U Moskvi su opet sve ženske kažnjenike odvojili od ostalih da proslijede put do tamnice, koja se nalazila na protivnom dijelu grada. Naša je auktorica zamolila vodu pratnje, da dozvoli jednoj poljskoj redovnici da se vozi na kolimi za prtljagu, jer je bila tek izišla iz bolnice, gdje je pretrpjela vrlo tešku operaciju, no dobila je odgovor: »Kad se znalo učiniti zločin, treba znati i hodati!« U tamnici bile su kažnjenice kojekako razmještene, no posebno su bile smještene »političke«. Naša auktorica nije dugo ostala u ovom zatvoru, nego su ju za kratko vrijeme otpravili dva do zubiju oboružana stražara, opet kroz čitav grad u unutarnji G. P. U. u zloglasnu Ljubjanku.

Iza petnaest dana bila je predvedena na preslušanje, koje se sastojalo od nekoliko pitanja i to o njenoj prošlosti, o roditeljima, i t. d., a zatim su joj razjašnjavali, kako je ona previše učena i pametna, a da bi vjerovala u Boga. Ona je odgovorila da su i puno pametniji ljudi vjerovali i vjeruju u Boga. Pitali su je dalje, kako može saglasiti vjeru sa razumom. Na to se razvila duga filozofska diskusija, a završila se nakon jednog sata time, što su joj rekli da je jaki polemista i da će tu diskusiju nastaviti s njom drugi puta. Na pitanje u čemu sastoji njezin zločin, kada ipak ni jedan sovjetski zakon ne brani vjerovanje u Boga i vjernost Crkvi katoličkoj, odgovorili su joj: »Govorit ćemo o tome drugi puta«, i odveli su je u ćeliju.

U SOVJETSKIM SAMICAMA

Ćelije su vrlo malene sa prozorom, koji je imao mnoge pregratke i bio otvoren samo toliko, da se vidio mali komadić neba. Ništa ne prekida mrtve tišine u tom zatvoru, pa čak

i straža nosi nekakve krznene cipele, da se ne čuju koraci, a i zato da mogu bez znanja utamničanih promatrati njihove kretnje. Strogo je bilo zabranjeno glasno govoriti, pa ako je ikogod što i molio, činio bi to šapćući kroz otvor na vratima, kroz koji su ih ujedno tamničari promatrali. Za većinu utamničanih bila je ta tišina nepodnosiva, no za intelektualca svakako poželjna. Svakih petnaest dana bila je premetačina, da se vidi nijesu li kažnjenici prokriomčarili kakovu stvar, možda oružje, olovku ili papir ili kakvi vjerski predmet: križ krunicu, sliku i t. d. Naša si je utamničnica od vrpce načinila male kuglice i sastavila od njih krunicu. Četiri puta su joj je oteli, a peti puta ju je kod premetačine stavila u usta. Smiješna je upravo bila ta premetačina u tom tako reći grobu i pod ovakovom paskom. Hrana u zatvoru, kako ističe utamničena, bila je za njezina vremena naročito dobra. U jutro su dobivali 200 grama crnoga kruha i posudicu punu vruće vode obojene poput čaja, dva komadića šećera i 15 cigareta; u podne porciju juhe i neke vrste kaše od griza, u večer opet kašu i čaja bez šećera. Tu je proboravila šest mjeseci; vrijeme je naime računala na taj način: u jedan tamni kut ćelije bilježila bi crtice, pa bi onda zbrajajući ih izračunala tjedne i mjesece.

NA PUTU U SIBIR

Bilo je to u početku maja 1924. kada su je izveli iz tamnice Ljubjanke u Butyrskaju. Tamo je našla društvo dama, koje su se sve spremale u progonstvo. Bile su okrivljene na pr. radi »protuzakonite prodaje« (prodala je haljinu da kupi kruha); dvije su mlade djevojke bile okrivljene radi »špionaže«, što su prisustvovala plesu, koji je priredio engleski poslanik; druge radi veza s inostranstvom, jer su dobivale pisma od svojih iseljenih roditelja. Iza nekoliko dana slijedila je osuda. Naša auktorica bude radi »aktivne pripadnosti jednoj proturevolucionarnoj organizaciji« osuđena na 10 (deset) godina tamnice. Za dva dana bila je otpremljena sa ostalim okrivljenicima — njih oko 400 — za Sibir.

Bilo je to putovanje u etapama. Te etape znače mijenjanje straže u pojedinim mjestima iz Moskve do zarobljenikova odredišta. Naša je zarobljenica prešla 5 takovih etapa do Irkutska, kamo je bila opredjeljena. Od jedne do druge etape vozilo se vlakom u specijalno uređenim vagonima i odjelcima za kažnjenike. Iz hodnika pazili bi stražari na svaki kret kažnjenika. Pojedini odjeli bili su podijeljeni na tri dijela; u taj svaki dio, gdje se moglo jedino ležati ili sjediti zgrčeni nogu i tijela, strpali bi 6 kažnjenika. Nije potrebno nagla-

šavati da se u tom kavezu — kavezu u pravom smislu riječi, jer je svaki odio klupa u vagonu bio obložen željeznim rešetkama — gdje jedva stane 6 ljudi, a u slučaju prevoza kažnjеника 18, nije pazilo ni na kakve higijenske uslove, a takova su putovanja trajala po 3 ili 5 dana neprekidno. Iz vlaka vukli bi tako izmorene i slabe ljude po nekoliko kilometara od kolodvora do mjesnog zatvora. Oni, koji su imali kakve svežnje, bacali bi ih putem, da si olakšaju put, a koliki su se naprosto srušili mrtvi, napose starci, kojih je također bilo među njima. U tim gradskim zatvorima trebali su dobiti hranu, no dobivali bi jedino u tom slučaju, ako bi što ostalo od domaćih kažnjеника. Uza sve to i vječita premetačina. Taj je put trajao 4 mjeseca. I uvijek su, svakoga ljeta, putovali kažnjеници u Sibiriju, redovito njih oko 60.000, a koji puta bi dosegao broj i 100.000. Zimi bi rjede slali čete, radi studeni, za koje bi se mnogi smrznili. Jedne je zime bio mortalitet 60% — to je naime saznala iz statistike, u koje je kasnije imala uvid.

U ZAGRLJAJU HLADNOGA SIBIRA

Upravo su nadčovječni naponi bili potrebni, da se podnese sve ono, što se zbiva u tim tamnicama. Na mnogim mjestima auktorica upozorava da joj je nemoguće sve opisati, jer bi izgledalo previše nevjerojatno. Njezina se ćelija nalazila u III. katu, u II. katu bili su oni, kojih je proces bio u toku, a u prizemlju se nalazili oni »najpogibeljniji«, koji su bili osuđeni na smrt. I svake su noći pred ponoć osluškivali zatvornici svih spratova, prvo korake a onda krikove, molbe, pa i psovke onih, koje bi vodili na stratište. Redovito bi odvodili čitave grupe kažnjеника, tako su ih jedne noći odveli 52, među njima bilo je i žena sa dojenčadi u naručju. Na pitanje, što su učinili sa djecom, odgovorili su tamničari slegnuviši ramenima »majke su ih uzele sa sobom«.

Jedne su noći došli tako i odveli auktoricu sa još dvije žene na GPU. Bile su sigurne, da polaze u smrt, tamo su zašli grupu od 17 političkih kažnjеника. Prva je noć prošla, a da ipak nisu bili ubijeni; i tako u tom iščekivanju ostadoše daljnjih osam noći, dok ih devetog dana nisu opet odveli natrag. Tamo su saznali i za razlog. Bila je došla grupa njemačkih radnika da *pregleda* »uzorne« *sovjetske tamnice*. Bili su naravno zadovoljni videći prekrasnu spavaonu, klupske prostorije sa knjigama, šahovskim igrama, muzičkim instrumentima, a sve to naravno uređeno u tu svrhu. Zato je i prijetila opasnost da bi koji od »političkih« progovorio koju riječ s njima. To je svakako karakteristična crta sovjetskih potemkinijada.

OTOK-KAZNIONA: SOLOVKI

No ni ovdje u ovoj strahovitoj tamnici nije auktorici bilo dosuđeno, da ostane na miru. U maju 1928. godine bude sa četom kažnjenika (a bila ih je većina »političkih«, jer bi ostale puštali samo da bude mjesta za ove), otpravljena na otok Solovki u Bijelom moru, udaljen 4 do 5 sati od luke Kem. Solovki bio je okružen sa više manjih otoka, na jednama su bile tamnice, a na drugima ogromne šume. Straža čitavog otoka, kao i tamničari bili su isključivo komunisti. Režim je bio upravo vojnički. Kažnjenici su bili podijeljeni u grupe, a na čelu im koji činovnik GPU-a ili komunisti, poslan ovamo da izbjegne kazni za koje svoje učinjeno zlodjelo. Oni su terorizirali i brutalizirali kažnjenike i doslovce ostvarivali »sistem tajnog nadzora«, koji je dopuštao da prate svaki kret kažnjenika.

Muškarci su radili u šumama. Bila je to eksploatacija šuma, strahovit posao onima, koji nisu navikli da budu drvo-sječe. Na taj posao morali su svi i bolesni i starci, a uvečer bi redovito donosili njihove lješine. Obučeni su bili vrlo slabo, bolje reći nikako, jer su imali na sebi odijela, u kojima su dolazili u tamnicu, pa su bila raspadnuta u krpe. Tako odjeveni išli bi jadnici zimi i ljeti jednako na posao — a žrtve su samo rasle. One, koji bi uskratili posluš radi potpune nemoći jednostavno bi strijeljali. Koje čudo, da su kažnjenici pokušavali na sve moguće načine da izbjegnu tome poslu; tako su si odsjecali prste na rukama, ali i opet zlo, jer bi zapovjednici znajući za to, izmišljali grozne muke, kojima bi onda podliježali. Jedan je pjesnik radeći u šumi zimi potpuno bos zamolio cipele. Ne dobivši odgovor odreže si komad palca i kažiprst lijeve ruke, stavi to u omot i adresira na G. P. U. ovim riječima: »Vama koji davolski volite ljudsko meso šaljem ovaj komad najfinije vrste.« — A sve se to događalo u vrijeme, kada je sovjetska vlada, odgovarajući na zabranu američke vlade, da se uvozi rusko drvo kao produkt prisilnog rada, glasno naglašavala da eksploatacija šuma nije nikada plod prisilnog rada. Ali se zato ne zove badava u Rusiji čitav taj »otok Solovki« otok mučenja.

KAKO JE KOMUNIZAM OSLOBODIO ŽENU

Strahovito su stradale žene. Što su s njima stvarali stražari i zapovjednici nemoguće je govoriti. Obnavljala su se mučeništva djevice iz prvih kršćanskih vremena. *I sami kažnjenici, gledajući njihovu nesreću, govorili bi »kada bi na njihovom mjestu bila moja žena, kći ili sestra, prije bi je ubio vlastitom rukom.«* Prvo su ih tjerali na čisto vojničke

vježbe, koje su naravno vodili crveni časnici pijani od silne vlasti, a vrlo često i od alkohola. Dnevno bi im se čitao proglas rada i imena osuđenih na smrt radi neposluha. Kod samog usmrćivanja događali su se užasni prizori. Jednom su na pr. pred ženskim zatvorom ukopali ogromnu jamu i oko pola noći doveli 53 čovjeka i poredali ih naokolo. Onda su ih revolverom poubijali tako da su odmah pali u jamu, no jama se nije napunila, pa su dovukli neke bolesnike i konačno jednu četvu živih, koja je napunila jamu...

Zene su obavljale različite poslove; intelektualke je zapadao posao u statističkim uredima, kamo je konačno dospjela i naša auktorica, no i opet ne za dugo, jer je naskoro bila okrivljena radi sabotaže, što nije htjela davati antireligiozna razjašnjenja grupama onih, koji su dolazili u kancelariju. Zato su je prognali na otok Anser, kamo bi slali »nepopravljive«. Tu je teško oboljela, pa su je konačno doveli u veliku bolnicu na Solovki. U bolnici ležala je u sobi sa 19 ostalih bolesnica, a zapravo je to bila soba za dvije.

U pomanjkanju prostora poslagali bi bolesnike po hodnicima, pa bi preko njih gazili, da dođu do soba. Pod ovakovim higijenskim uslovima nepotrebno je isticati da je mortalitet bio ogroman. Svako su jutro kupili lješine, pošto bi prethodno pregledali, imaju li zlatnih zubi, ako ih je bilo jednostavno bi ih izbili, a onda natovarili mrtvace kao vreće na kola i odvezli u zajedničku jamu. Bila je u bolnici dva mjeseca, a onda je i opet dospjela u statistički ured. Tu je saznala, da je razmjer običnih i »političkih« kažnjenika bio 60 % : 40 %. Prve su bile djevojke sa 16, a bilo ih je i ispod 16 godina, većinom žrtve kakove policijske racije. Druge su bile djevojke različite dobi, pa supruge svećenika, profesora, pa i mnoge redovnice, u većini slučajeva optužene radi špijunaže.

Postupalo se sa svima grozno i uvijek se obnavljala ista pjesma, smrt! Tako ih je za one velike zime 1929/30 g. poginulo preko 20.000 i to od epidemije tifusa i disenterije. Bojeći se škandala izvana, poslala je uprava GPU svoje ljude, koji su trebali istražiti uzroke; rezultat je bio taj, da su streljali kao krivce toga zla 17 lica. Strahote su epidemije bile neopisive. Jedan jedini primjer potpuno osvjetljuje svu grozotu. Toliko je bilo bolesnika, da su ih metalni u nemoguće prostorije, koje nisu imale ni poštene zidove a kamo li vrata; tamo bi ležali polu goli (radi manjkave odjeće), a često i potpuno goli, pa kad bi ujutro dolazili tamničari da pakupe lješine, oni, koji su preživjeli tu noć, otimali bi se s njima za lješine, jer su im služile kao pokrivači.....

FARAONSKI POSLOVI — FARAONSKE ŽRTVE

U ljeto 1931 odlučše Sovjeti da grade kanal od Bije-
loga do Baltičkog mora, zato su veći dio kažnjenika preselili
do Medveja Gore, smještene sjeverno od jezera Onega. Tamo
su napravili barake za kažnjenike i stanove za one, koji su
upravljali gradnjom, a bili su svi iz Moskve. Sloboda je bila
veća nego na Solovkima; najbolje su živjele u ženskoj ba-
raci obične zločinke, koje bi svaku noć donosili pijane sa
kakovog drugarskog pijančevanja. Auktorica je i ovdje bila
zaposlena u kancelariji oko izradivanja plana za taj kanal
i oko vođenja statistika, pa su ona i njezine tri suradnice
smatrale za naročiti privilegij, kada su smjele prenoćiti na
stolovima svoje kancelarije potpuno odjevene, dok je vani
bila temperatura —30°C. Sama auktorica veli za kanal (jer
je imala uvid u sve pa i tajne planove) da je to jedna stra-
hovita i gnjusna obmana — »un bluff colossal et odieux« —
koja je stajala 300.000 ljudskih života.

K SLOBODI

Naša se auktorica međutim približavala oslobođenju.
Po sovjetskim zakonima, kažnjenik, koji bi prešao polovinu
svoje određene kazne imao je pravo na smanjenje od dvije
godine. Za komuniste je taj zakon vrijedio u drugom smjeru:
redukcija bi slijedila odmah iza prve godine i to dvostruko!
Bez ove redukcije naime ne bi bilo moguće smjestiti sve ka-
žnjenike po tamnicama ili logorima. Vrijeme bi tamničenja
prema tome bilo završeno 1931 godine, no nitko nije ništa
spominjao, kad li joj u januaru 1932, bude javljeno da je
slobodna. Uputila se zatim bez potrebne odjeće i ikakvih
sredstava u neko susjedno mjesto, gdje je našla neku dobru
ženu i ujedno poslala na željeznici, kako bi si mogla kupiti
putnu kartu. Vrativši se konačno kući saznala je, da je nje-
zino oslobođenje uslijedilo jedino na neprestanu intervenci-
ju njezinih prijatelja u Moskvi i nakon plaćene otkupnine.

Na koncu svoje knjige auktorica izjavljuje: »Sloboda
mi je dala mogućnost da se uvjerim da je čitava Rusija sa-
mo jedna *prostrana tamnica* i da se slobodni ljudi u Rusiji
vrlo malo razlikuju od onih nebrojenih kažnjenika....

Ta je knjiga svakako porazan dokument, a ujedno oz-
biljan memento današnjoj omladini, napose ženskoj — i to
onoj koja se s površnošću snobova zagrijava za crveni
bluff. Knjiga je ujedno tipičan primjer, kako se »jednakost
i sloboda« provode u život i kako se lako pretvaraju u —
ropstvo.

Ida Liko